

Symposium “Zaad is ons cultureel erfgoed”

Verslag: Alexis van Erp

Op maandag 22 november 2010 is het uitverkochte symposium “Zaad is ons cultureel erfgoed” gehouden in Zeist. Ooit was zaadveredeling een bezigheid van alle boeren. Tegenwoordig is het zaad in handen van een klein aantal multinationale ondernemingen. Internationale voorvechtster van boerenrechten Vandana Shiva gaf een gepassioneerde lezing, waarna door een panel werd verder gediscussieerd. De directeur van Plantum en diverse andere prominenten waren aanwezig. Het symposium werd georganiseerd door Stichting Zaadgoed en Biologica, met steun van Triodos Bank.

Bert van Ruitenbeek, voorzitter Stichting Zaadgoed

Bert van Ruitenbeek (Ecominds) heet de bezoekers welkom. Blijkens zijn peiling zitten in de zaal veel boeren, tuinders, verwerkers, zaadveredelaars en consumenten en wat minder vertegenwoordigers van overheid, retail, wetenschap en andere vakgebieden. De afname van biodiversiteit wordt internationaal als een van de grootste bedreigingen voor de voedselzekerheid gezien, stelt Van Ruitenbeek. Zaadgoed is gemeenschappelijk bezit van de mensheid, maar raakt nu in handen van een steeds kleiner aantal multinationaal werkende bedrijven. Is dit symposium tegen grootschaligheid en specialisatie gericht? Nee. We willen wel kijken wat schaalvergroting en monopolisering tot gevolg heeft. De biologische landbouw heeft baat bij eigen zaadvermeerdering en veredeling. Biodiversiteit is niet alleen nuttig, maar ook leuk en lekker. Stichting Zaadgoed zet zich hiervoor in.

Peter Blom, bestuursvoorzitter Triodos Bank.

Peter Blom vertelt dat de hoofdgast, Vandana Shiva, in 1998 een rolmodel voor hem is geworden. Ze voerde toen actie tegen een joint venture van Monsanto en Grameen bank in Bangladesh en overtuigde de bank om zich terug te trekken. Zelf heeft hij met Triodos Bank vanaf de oprichting in de jaren '80 ecologische boeren gefinancierd. Indertijd reed Blom zelf met de auto door de polder, inmiddels is de sector samen met Triodos gegroeid. Dat geeft reden tot trots, maar niet tot tevredenheid, want de biologische sector blijft een niche. Er is een omwenteling in de economie nodig voor een doorbraak, een overgang naar een groene economie. Goed zaadgoed en biodiversiteit is daarvoor de basis. Daarom is dit seminar ongelofelijk belangrijk.

Vandana Shiva, internationaal wetenschapper en activiste

Vandana Shiva is oprichter van het Navdanya Research Instituut voor Ecologie, dat in India meer dan 50 regionale zadenbanken heeft opgericht en zich op alle mogelijke manieren verzet tegen zaadmonopolies. Ze won in de loop der jaren diverse onderscheidingen, recent voor de Sydney Peace Prize in Australië. Ze studeerde oorspronkelijk natuurkunde en promoveerde in de kwantummechanica, maar raakte sinds de jaren '70 betrokken bij de milieubeweging.

Biodiversiteit als leerschool

Vandana Shiva stelt ze dat ze onderwijs aan twee universiteiten heeft gevolgd: een in Canada, waar ze de kwantummechanica bestudeerde, en de onofficiële universiteit van de biodiversiteit. Ze leerde eerst van vrouwen (die in India traditionele de kennis van landbouw bewaren) en daarna van de natuur zelf. Dit opende haar geest en haar ogen. Ze zag bijvoorbeeld de impact van de introductie van Eucalyptusbomen in

oorspronkelijke bossen: “Die leverden economische productie op, maar zijn in termen van biodiversiteit een verarming. Je moet eerste de variëteit in een natuurlijke omgeving zien, daarna kun je pas bepalen wat het doel ervan is.”

De ‘Groene’ Revolutie

In 1984 werd Shiva wakker geschud, toen ze gevolgen van de Groene Revolutie in India ging onderzoeken: “Die was niet groen, en het was geen revolutie. Het was vooral een kwestie van veel chemicaliën in de landbouw pompen. De natuurlijke variëteiten accepteerden die chemicaliën niet, dus moesten er nieuwe rassen worden ontwikkeld. Dat zijn geen rassen met een hoge *opbrengst*, zoals ze vaak worden genoemd, maar gewassen met hoge *respons*: ze reageren goed op chemische inputs en irrigatie. Zonder irrigatie en chemicaliën leveren deze gewassen echter een totale misoogst op. Dat betekent een inflexibel systeem. Als er nu een droogtejaar is, is de opbrengst meteen nihil.”

“Norman Borlaug kreeg in 1970 de Nobelprijs voor de Vrede: de Groene Revolutie zou welvaart en vrede hebben gebracht. Maar Punjab, het hart van de Groene Revolutie, was in 1984 een land van terrorisme en burgeroorlog geworden. In hetzelfde jaar vond in Bhopal de ergste milieuramp ooit plaats, bij een fabriek voor landbouwgif. In de nacht van 2 december stierven duizenden¹ mensen door een gaswolk die door lekkage vrijkwam. Meer dan honderdduizend mensen kregen een handicap voor het leven. De moeders van Bhopal komen nog steeds elk jaar naar Delhi om gerechtigheid te eisen.” Vandana Shiva constateerde dat de Groene Revolutie alleen de productie van rijst en graan had verhoogd. De overige biodiversiteit was grotendeels weggevaagd.

Albert Howard

Al eerder was iemand uit het westen naar India gestuurd om daar de landbouw te verbeteren, namelijk Albert Howard, in het begin van de 20^e eeuw. Hij constateerde daar echter dat er geen plagen waren en dat hij meer van de Indiase boeren kon leren, dan andersom. Dit leidde tot het boek ‘An Agricultural Testament’ in 1940, dat wordt beschouwd als de basis van de moderne biologische landbouw. Hij richtte het Rhodale Instituut en de Soil Association op en pleitte voor composteren. “De gezondheid van grond, plant, dier en mens zijn niet van elkaar te scheiden” is een bekende uitspraak van Howard. De chemische landbouw daarentegen was een product van de oorlog: de pesticiden kwamen voort uit zenuwgas en ammunitiefabrieken waren omgebouwd tot kunstmestfabrieken.

Van chemie naar ‘life sciences’

In 1987 organiseerde de Dag Hammarskjöld Stichting een bijeenkomst over biotechnologie, ‘Laws of Life’. Bij die bijeenkomst werd duidelijk dat grote chemische bedrijven zich aan het herpositioneren waren, als ‘Life Sciences’ bedrijven. Ze wilden controle over de landbouwmarkt krijgen door patenten, GM en fusies en overnames. Shiva: “Monsanto was toen nog niet in beeld. In de loop der jaren fuseerden Ciba, Sandoz en AstraZeneca tot Syngenta, in 2000 de eerste chemiegigant die zich uitsluitend op agribusiness richtte. Tegenwoordig hebben tien bedrijven de controle over 95% van al het commerciële zaad wereldwijd. Vijf bedrijven hebben alle commerciële GMO’s in handen: Monsanto, Bayer, Syngenta, DuPont, Dow Chemical. Samen hebben deze van oorsprong chemische en farmaceutische bedrijven zo’n 200 zaadbedrijven opgekocht.

¹ Cijfers tussen de 4000 en 30.000 slachtoffers worden genoemd.

Niet weten wanneer 'groot' groot genoeg is, is de logica van kankercellen. Die groeien door en vernietigen uiteindelijk hun gastheer."

Patenten

Shiva: "Bij deze groei zijn patenten ingezet om intellectuele eigendomsrechten over de zaden te verkrijgen. Het eerste patent op een levensvorm was in 1981 gegeven. Met patenten kon een groot 'probleem' aangepakt worden: boeren bewaarden en vermeerden zelf zaad. Deze ethische plicht van boeren werd nu geherdefinieerd als een handelsbelemmering. In de Dunkle Draft Text, de basisovereenkomst van de latere WTO, zorgde de bedrijfslobby voor artikel 27.3(b): dit stelde landen verplicht om patenten op zaden te verschaffen. Gentech begon de wet te veranderen. Voorheen stonden de meeste landen geen patenten op leven toe. Nu werd dat verplicht aan landen opgelegd."

Weigering om veiligheid te waarborgen

Vandana Shiva werd in 1998 ingeschakeld om ontwikkelingslanden te adviseren bij nieuwe onderhandelingen over de Convention on Biological Diversity (CBD), een internationale overeenkomst om genetische bronnen veilig te stellen en het vruchtgebruik eerlijk te delen. Vandana Shiva: "In 1992 hadden ontwikkelingslanden aangedrongen om artikel 3 op te nemen: dat geeft landen soevereiniteit over de genetische bronnen in dat land. In 1998 werd een aanvullend 'Biosafety Protocol' opgesteld, om biodiversiteit te beschermen tegen de risico's van GMO's; in 2003 trad het in werking. Daarmee heeft elk land de plicht gekregen om op bioveiligheid te testen. De VS hebben echter geweigerd het CBD en het Biosafety Protocol te tekenen. Ze zijn dus bereid de biodiversiteit van de planeet en de veiligheid van de wereldbevolking op te offeren voor de winst van biotech."

De fundamentele gebreken van GM

Shiva vervolgt: "De katoenteelt in India is een instructief voorbeeld. Katoen was eerst een zeer biodivers gewas. Nu is 95% van de commercieel verkochte zaden afkomstig van Monsanto, de grootste speler in de zadenmarkt. Monsanto heeft ook in Nederland zaadbedrijven opgekocht (De Ruiter Seeds, 2008) en de biologische zaadproductie stopgezet (per september 2010). Feitelijk heeft Monsanto maar twee soorten gewassen: ten eerste met herbicidenresistentie, om meer RoundUp te kunnen verkopen. Ten tweede met Bt-toxines, voor bestrijding van de bepaalde soorten insecten (stengelboorder). De gebruikte gentechniek, waarbij de werking op één veranderd gen is gebaseerd, lokt echter resistentie uit: in de VS zijn inmiddels meer dan 5.4 miljoen hectare grond oncultiveerbaar geworden door resistente superonkruiden. In India is de Bt-katoen niet langer bestendig tegen een bepaald soort katoenkever; die is nu ook resistent. Overigens was er bij de hybride katoensoorten geen sprake van een plaag van deze insecten; ze worden dan ook de 'American bollworm' genoemd."

Dezelfde fout opnieuw en opnieuw

"Monsanto komt nu als 'oplossing' met de 8-gene-stack: hierbij worden acht verschillende 1-gen-modificaties, alle voor herbicidenresistentie en insecticidenproductie, gecombineerd in een plant. Einstein zei het al: het is waanzin om hetzelfde telkens opnieuw te doen, en een andere uitkomst verwachten. Zo komen we vast te zitten in een genetische tredmolen. Monsanto biedt boeren in de VS nu 20 dollar per acre om verschillende herbiciden door elkaar te gebruiken tegen de superonkruiden, met als argument: "Diversiteit is de sleutel tot succesvol akkerbeheer."

Dat is een totale perversie van de waarheid dat alleen biodiversiteit een oplossing is voor plagen en onkruiden.”

GM verhoogt opbrengst niet

“De industrie zegt wel eens: alleen GM kan de wereld voeden. Dat slaat nergens op, want GM is geen opbrengstverhogende techniek. De hogere productie van moderne gewassen is een resultaat van hybridisering. Opbrengst is echter een complexe multigenetische eigenschap: die is verbonden met meerdere genen en de interactie ertussen. Daarom kán GM de opbrengst niet verhogen.”

Boerenbedrog

“In advertenties belooft Monsanto voor Bt-katoen een opbrengst van 500 kilo per acre. Dat blijkt in werkelijkheid 300 tot 400 kilo per acre te zijn. In de marketing worden de boeren bedrogen. Er worden heilige hindoeïstische teksten gebruikt in de marketing. Monsanto’s naam staat niet op de pakjes, wel de naam van Indiase bedrijven, die vaak vernoemd zijn naar goden of klassieke teksten. Er staat alleen een plaatje van de larve van de katoenkever op de voorkant. De boer weet niet dat hij Bt-katoen van Monsanto in handen heeft. Wel moet hij er zwaar voor betalen.”

“De gebieden met de meeste zelfmoorden onder boeren zijn duidelijk gelinkt aan Bt-katoen. De boeren raken in de schulden en slagen er niet in hun productie weer op peil te krijgen. Ik ging een keer langs bij een boerderij van een boer die zelfmoord had gepleegd. Ik vroeg waarom hij dat had gedaan. Ze wezen me alleen een hutje aan. In dat armoedige hutje zonder meubels of versiering stonden 50 verschillende pakjes katoenzaad: allemaal Bt-katoen onder verschillende namen. De boer had geprobeerd iets te vinden dat werkte en was steeds dieper in de schulden geraakt.”

Zaad: van levensbron tot handelswaar

“Zaad is iets zeer bijzonders. Het is een bron van leven waaruit telkens nieuw leven voortkomt. Het vernieuwt zichzelf telkens opnieuw. Monsanto is erin geslaagd om het zaad niet-hernieuwbaar te maken; het kan maar 1 keer gebruikt worden, daarna moet nieuw zaad gekocht worden. Het vroegere zaad, dat de boeren zelf bewaarden, koste niets. Het zaad uit de handel, van hybride veredelde soorten, kostte 5 tot 7 rupees per kilo. Het Bt-zaad van Monsanto kost 3200 rupee per kilo en 2000 daarvan is pure royalties op de patenten.”

“Monsanto onttrok al 10 miljard rupees aan royalties van arme boeren in India. Er is een antitrust zaak aangespannen door de regering waardoor de prijs omlaag is gegaan. Monsanto probeert zaad te herdefiniëren als iets dat in de hoofden van mensen wordt gemaakt. Daarbij halen ze allerlei trucs uit. Ze zeggen: het gaat alleen om de handelswaarde. Zij hebben een nieuwe handel ontwikkeld en de regering mag zich daarmee niet bemoeien.”

Bt-katoenzaad werkt niet

“Helaas werken de zaden niet. Elk jaar hebben we er een nieuwe plaag bij. Onze biodiversiteit hebben we verloren. We hadden vroeger 1500 variëteiten katoen. Nu is 95% van alle katoen Bt-katoen. Dat is in tien jaar tijd gebeurd. Natuurlijke katoensoorten zijn bijna verdwenen, zoals kortdradige katoen, die belangrijk is voor een bepaalde kwaliteit stoffen.”

“De Bt-katoen veroorzaakt een enorm allergieprobleem. Mensen kunnen er niet lang mee werken zonder klachten te krijgen. Ook de kleren zijn feitelijk allergeen. Onze

kinderen dragen giftige luiers en giftige kleertjes. Er wordt 13 keer zoveel gif gespoten sinds de Bt-katoen is ingevoerd.”

Het zelfmoordmechanisme

“De boeren raken in de schulden door de dure zaden en de tegenvallende opbrengst. Ze moeten vervolgens hun land in onderpand geven voor meer leningen. Die kunnen ze niet afbetalen. Na twee of drie jaar komen de mensen van Monsanto het land claimen. Dat betekent dat het land dat al generaties in de familie is, uit handen van de familie raakt. Op de dag dat dit gebeurt, loopt de boer het veld in en drinkt een fles landbouwgif leeg. Inmiddels zijn er al 200.000 zelfmoorden geweest in India. Die golf begon in het katoengebied. Monsanto probeert de link te ontkennen. Daarom zijn we het veld ingegaan om de zelfmoorden te onderzoeken en te turven. Daaruit bleek dat 84% van de zelfmoorden direct is te linken aan Bt-katoen.”

Gevecht tegen de GM aubergine

“Dit jaar probeerde Monsanto een genetische gemodificeerde aubergine in India te introduceren. Wij hebben van onszelf 4500 verschillen variëteiten aubergine. In februari 2010 probeerde Monsanto de nieuwe aubergine te pushen. Wij voeren echter gericht campagne sinds 2006, en hebben het ministerie overtuigd om dieper te kijken. Ze zijn rondgegaan in het land om te praten met boeren, wetenschappers, etc.”

“Als resultaat daarvan heeft de regering een moratorium op de GM aubergine gelegd. Niemand wil die aubergine. Sindsdien probeert Monsanto het moratorium te ondermijnen door de wet te veranderen. Ze proberen een wet in te voeren die het strafbaar maakt om GMO's te bekritisieren. Elke jaar in de slappe tijd proberen ze deze wet door het parlement te loodsen.”

“Kleine boeren vragen erom”

“70% van het voedsel in de wereld is door kleine boeren geproduceerd. Gemengde landbouw levert per eenheid oppervlak vaak meer voedsel op dan monoculturen. Monsanto gaat naar deze gebieden toe, waar nog traditionele landbouw is. Ze beginnen met hybride maïs aan te bieden: hybride planten hebben een hoge opbrengst maar maken zelf geen bruikbaar zaad. Ze betalen de boeren zelfs om hun ‘oude’ zaad op te geven en het nieuwe zaad te proberen. Zo wordt het ook gebracht: het oude zaad moet nodig weggegooid worden, net als vieze sokken met gaten erin. In een jaar kunnen de traditionele stammen zo hun hele zaadvoorraad kwijt raken die ze al van generatie op generatie gebruikten. In werkelijkheid is zaad nooit oud. Zaad bevat nieuw leven. Het vernieuwt zichzelf van generatie op generatie. Behalve het hybride zaad, dat gaat maar een generatie mee. Zodat de boeren het volgende jaar zaad moeten kopen bij Monsanto. En natuurlijk pesticiden en herbiciden.”

Droogte- en zoutbestendige rassen

“Wij hebben die diversiteit van ‘oude’ zaden echter hard nodig. De overstromingen, cyclonen en droogtes nemen toe. De GM bedrijven zeggen dat ze droogteresistente rassen willen ontwikkelen. Bij Navdanya hebben we ze al lang. We hebben droogteresistente rassen en ook zoutresistente rassen. Die laatste hebben we gebruikt toen er een cycloon was geweest. Na de tsunami hebben we twee trucks met zaden van zoutresistente rassen naar een getroffen gebied gebracht, zodat ze voedsel konden blijven produceren. Met de moderne rassen konden ze niks beginnen.”

“De rijst van de Groene Revolutie gaf recentelijk een zeer slechte oogst, ten gevolg van een droogte. Alleen de boeren die de oude rijstsoorten nog hadden, doordat ze zaad hadden bewaard, konden in het najaar voldoende rijst verbouwen. Degenen die alleen de hybride soorten hadden, konden slecht gewassen verbouwen tot eind augustus, als de moesson ophoudt.”

Broeikasgas

“40% van alle broeikasgassen worden geproduceerd door de geïndustrialiseerde en geglobaliseerde landbouw en het transport dat daarmee gepaard gaat. Het gaat om stikstofdioxide van kunstmest, methaan van intensieve veeteelt, kooldioxide door het grote gebruik van fossiele brandstoffen, woudkap voor teelt van sojabonen. Als we naar biologische landbouw overstappen kunnen we 80% van deze schade aan het klimaat voorkomen. Ecologische landbouw is gebaseerd op matiging en aanpassing. We matigen het gebruik van inputs en fixeren meer koolstof in de grond. Ook hoeft er veel minder fossiele brandstof te worden gebruikt.”

Biodivers én intensief: peulvruchten

“We kunnen ecologisch intensiveren. Veel van ons werk in India is erop gericht om de voedselproductie per oppervlak te verhogen. Biodiverse teelt is daarvoor de manier. Met biodiversiteit op het veld kan de grond 2 tot 5 x zo productief zijn als in een monocultuur. Bijvoorbeeld door stikstofbindende planten te gebruiken zoals peulvruchten. Je hebt op die manier ook veel minder bodemerosie. Bij een droogte zijn de bedrijven met bomen en veel organisch materiaal in de bodem sterk in het voordeel. In India hebben we een grote traditie van peulvruchten zoals bonen, peultjes en linzen. Dat zijn allemaal stikstofbindende planten, vlinderbloemigen. In de moderne landbouw worden die gemarginaliseerd. Er zijn nu in India neppeulen op de markt, geel geveerd en in de vorm van een peul geperst. We hebben veel minder bonensoorten dan vroeger. In Engeland worden de peulvruchten grotendeels in veevoedsel omgezet, terwijl het een van de meest waardevolle vormen van menselijk voedsel is. Niet alleen de diversiteit verdwijnt, maar ook de authenticiteit van het voedsel. We eten zoveel ‘plastic’ voedsel.”

Zaden zijn eigendom van mensheid

“Laten we de zaden terug eisen. Zaden zijn het eigendom van de mensheid. In 1983 nam de FAO een resolutie aan waarin stond dat zaden gemeenschappelijk eigendom van de mensheid waren en daarom voor iedereen vrij ter beschikking moesten staan. Daarop heeft Pioneer Hi-Bred, een dochter van DuPont, in een conferentie van veredelaars gesteld dat ruw genetisch materiaal van planten geen waarde heeft en pas waarde krijgt door de veredeling; daarom hoeven veredelde zaden niet vrij beschikbaar te zijn. DuPont ontkende feitelijk dat ze planten met natuurlijk genetisch materiaal leverden. Toen ze zeiden dat natuurlijke zaden geen waarde hadden, spraken ze alleen over waarde op de westerse markt. De waarde voor lokale gemeenschappen, de sociale en ecologische waarde werd totaal genegeerd.”

“Wie bezit het zaad? Zaad is van iedereen, boeren, kwekers en consumenten. Boeren moeten aan betaalbaar zaad kunnen komen om voedsel te kunnen telen. Kwekers moeten vrije toegang tot zaad hebben om te kunnen veredelen. En eters hebben recht op de kwaliteit die de natuurlijke biodiversiteit ons geeft.”

Honger

“Met Navdanya hebben we nu ruim 50 zadenbanken in India opgericht. Die hebben altijd

een variëteit aan zaden in huis, om de voedselvoorziening veilig te stellen. Misschien is er morgen overstroming, misschien komt er een lange droogte. Een kwart van India lijdt nu honger. Veel boeren kweken onder invloed van de Groene Revolutie voedsel dat ze zelf niet kunnen eten: ze telen bijna alleen rijst en katoen. Daarvoor lenen ze zoveel geld dat ze diep in schulden raken, en geen eten voor zichzelf kunnen kopen. Er zijn 1 miljard mensen met honger in de wereld. De helft daarvan zijn boeren die producten telen die ze niet zelf kunnen opeten.”

Zaden van vrijheid

“Zaden zijn zaden van vrijheid. Wij mogen geen zaadslaven worden in een wereld met zaadtekort. Biologische boeren kunnen nu vaak niet aan zaad komen. Noord en Zuid moeten dit probleem samen te lijf gaan, met de boeren. Van de eetbare gewassen is 99% van de veredeling door boeren gedaan, in de loop van honderden jaren. Die boeren moeten erbij betrokken blijven. Partnerschappen tussen moderne veredelaars en ouderwetse boerenkwekers zijn de goede weg. Ons doel: 10.000 zadenbanken wereldwijd. Deze werken samen met een miljoen ‘Guardians of hope’, Bewaarders van de Hoop. Elke Bewaarder zorgt voor tien soorten. Die worden niet bekeken als ‘ruw erfelijk materiaal’, maar als voedsel. Voedsel voor de toekomst. En de belichaming van ons cultureel erfgoed. We mogen de boeren nooit slaven van bedrijven laten worden. Publieke veredeling moet altijd blijven bestaan.”

“Ik wil afsluiten met een gedicht, dat ik al jaren koester:

The Seed Keepers

(Naar een gedicht van Fawaz Turki)

Burn our land
burn our dreams
pour acid onto our songs
cover with sawdust
the blood of our massacred people
muffle with your technology
the screams of all that is free,
wild and indigenous.
Destroy
Destroy
our grass and soil
raze to the ground
every farm and every village
our ancestors had built
every tree, every home
every book, every law
and all the equity and harmony.
Flatten with your bombs
every valley; erase with your edits
our past,
our literature; our metaphor
Denude the forests
and the earth

till no insect,
no bird
no word
can find a place to hide.
Do that and more.
I do not fear your tyranny.
I do not despair ever
for I guard one seed
a little live seed
that I shall safeguard
and plant again.

Vragenronde na lezing

Dirk Hart van *Burgers voor gentechvrij voedsel*: “Denkt u dat er al veel verloren is van de oude diversiteit?”

Shiva: “We hadden ooit 200.000 soorten rijst. En 1.500 soorten graan. Albert Howard heeft een heel boek over granen geschreven. Nu hebben we nog 3.000 soorten rijst. Die bewaren we in regionale zadenbanken. Van de oude graansoorten hebben we er 100 gered. Die oudere soorten hebben vaak 10% eiwit en een heerlijke smaak. Van één soort had ik nog maar 1 zaadje over, dat ik inmiddels weer heb vermeerderd. Veel mensen zeggen dat het zo’n saai werkje is om zaad te redden. Een kind grootbrengen is ook saai. Maar we moeten het doen. Elke zadenbewaker zorgt voor het zaad als zijn eigen kind. Boeren hebben in de loop der tijd veel variëteit ontwikkeld. Er is zelfs een variëteit die lacterende moeders helpt om meer melk te geven. Het moratorium op de Bt-aubergine is zeer belangrijk voor wereld.”

Burger: “Wat doet Monsanto als je ze met dit verhaal confronteert?”

Shiva: “Continu ontkennen. Ze veranderen cijfers in rapporten als dat zo uitkomt, om opbrengsten gunstiger voor te spiegelen. Ze zeggen dat de zelfmoorden van boeren niet door de Bt-katoen komen, maar door de context. De boeren zijn dom geweest, of het land was slecht. Ze zeggen ook dat Bt-katoen goed is voor de vrouwenemancipatie, omdat de vrouwen meer gaan werken. De vrouwen gaan namelijk het veld in om katoen te plukken. Dus de mannen passen meer op de kinderen. We verzamelen rapporten over Monsanto om andere partijen te overtuigen te desinvesteren in Monsanto, en te investeren in zaadbanken.”

Xander Meijer van Wessanen: “Een argument dat de industriële wereld altijd gebruikt is: kan biologische landbouw de Indiase bevolking wel voeden?”

Shiva: “Biologisch is de enige manier. We besteden in India 1,3 biljoen rupees subsidie aan kunstmest, meer dan aan defensie. Dat geld kan mooi naar andere dingen. Het idee dat biologisch de wereld niet kan voeden, is gebaseerd op monoculturen, op een systeem dat één bulgoed produceert. De hoge kosten van industriële landbouw voor de boer worden daarbij verborgen. Wij berekenen de totale output van een divers systeem, met fruitbomen en verschillende soorten gewassen. En we rekenen niet in kilo’s maar in winst. In een goed opgezet bedrijf verdient een biologische boer tien keer zoveel als een Bt-katoenboer. Het industriële proces produceert vooral lege massa. Weinig smaak, weinig kwaliteit, veel gewicht. Als ik op hotelkamers kom, zie ik altijd een grote mand met fruit liggen. Ik bijt in een appel, leg hem weg. Probeer een peer, een pruim. Nergens

zit smaak aan. Het enige wat ik proef, is cellulose. De hele veredeling is er alleen nog op gericht om voedsel te produceren dat niet rot: dat betekent dat er nauwelijks voedingsstoffen in zitten. We doen nu een onderzoek waarbij we niet kijken naar de opbrengst per hectare, maar naar de welvaart per hectare. En de gezondheid per hectare. We zullen de tabellen tegen het eind van het jaar uit hebben.”

Toehoorder: “Als je zaden bewaart, moet je ook de kennis bewaren over de omgang met deze zaden en de gewassen die eruit komen. Hoe doe je dat?”

Shiva: “Zaden bewaren betekent reproductie, niet alleen van genen maar ook van kennis. We schrijven alle gegevens over de zaden op, vermeerderen de zaden, en organiseren kookklassen rondom de gewassen die eruit komen. Zaaddiversiteit is culinaire diversiteit. Oude kennis wordt dan weer een bron van innovatie.”

Iemand uit de professionele veredeling: “U valt Monsanto and GM aan, maar daarmee valt u niet alle moderne veredelingsbedrijven aan. Wat kan volgens u de rol van de professionele zadensector zijn?”

Shiva: “We hebben vier spelers in de zadenmarkt: boeren, veredeling vanuit overheidsinstellingen, veredelaars in de private sector, en gentechiganten die veredelen tegen maatschappelijke wensen in. De eerste drie partijen kunnen en moeten samenwerken.”

Iemand van de pers: “Wat moeten we in Nederland doen volgens u?”

Shiva: “Jullie moeten de zaden uit jullie erfgoed bewaren. Kom naar India en kijk hoe wij het aanpakken. Bij Navdanya zijn we een school aan het oprichten waar je leert hoe je dit het beste kunt aanpakken. Zaden bewaren en bodem opbouwen, dat is de kern.”

Toehoorder: “De helft van het EU-budget gaat naar industriële landbouw. Wat kunnen de biologische boeren doen? En wat is de situatie in India?”

Shiva: “Er zijn nu drie staten in India die 100% bio willen gaan. Bhutan is 80% biologisch en gaat naar 100%. In Europa is de situatie echter zwaar vertekend door de subsidies. Die maken de voedselprijzen lager naarmate er met meer inputs geproduceerd wordt. De kosten worden nooit in de prijs geïnternaliseerd. Productie met lage input leidt tot duur voedsel, productie met hoge kosten leidt tot goedkoop voedsel. De subsidies benadelen bovendien de kleinere spelers. Alleen de grootschalige bedrijven worden drijvende gehouden. Boeren worden zo steeds dieper de schuld in gezogen. Tien jaar geleden zei Monsanto al: de maïs die boeren telen heeft geen waarde; maar de genen die we erin bouwen zullen wel waarde hebben. Dat wordt nu bewaarheid. Het is een treurige situatie in Europa. Ik zou zeggen: snijdt in de CAP subsidies, maar ga niet de inkomsten van hardwerkende kleine boeren afpakken. In de biologische landbouw ligt een geweldige oplossing. Zaden zijn daarbij de basis.”